

16. Наказ Міністерства аграрної політики України № 128 "Про затвердження Розподілу коштів, передбачених у Державному бюджеті України на 2008 рік для часткової компенсації вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва" від 7 березня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.nau.kiev.ua>.

17. Постанова КМУ № 335 "Про порядок використання у 2008 році коштів, передбачених у державному бюджеті для часткового відшкодування відсоткових ставок за кредитами, що надаються суб'єктам малого та середнього бізнесу для реалізації інвестиційних проектів" від 9 квітня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.nau.kiev.ua>.

18. Постанова КМУ № 184 "Про затвердження Порядку використання у 2007 році коштів, передбачених у державному бюджеті для здешевлення кредитів на придбання пасажирських вагонів через державне лізингове підприємство" від 09 лютого 2007 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.nau.kiev.ua>.

19. Про компанію НАК "Укragenлізінг". [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukragroleasing.com.ua>.

УДК 657.6 (075.8)

Викл. І.М. Горбан – Львівський УВС МВС України

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДІАГНОСТИКИ ГНУЧКОСТІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Розглянуто методичні положення формування механізму аудиту менеджерських дій стосовно запланованої стратегії розвитку підприємства. Сформовано економіко-математичні залежності, на основі яких приймають рішення під час аудиту діяльності підприємства. Встановлено, що дії менеджменту підприємства можуть бути кваліфіковані двома схемами: незадовільні – коли величина відхилення перевищує встановлену межу (10 % у нашому випадку); задовільні – коли величина відхилення не перевищує встановлену межу.

Ключові слова: формування механізму аудиту, гнучкість стратегій розвитку підприємства, оптимальне співвідношення власних і запозичених засобів, ефективне використання власних засобів, оптимальна рентабельність власних засобів.

*Lecturer I.M. Gorban – Lviv university of internal affairs
of Ministry of internal affairs of Ukraine*

Tool of diagnostics of flexibility of strategy of development of enterprise in the context of providing of him economic security

Methodical positions of forming of mechanism of audit of manager's actions are considered in relation to the planned strategy of development of enterprise. Economic mathematical dependences on the basis of which make a decision during an audit activity of enterprise are formed. It is set that can be skilled the action of management of enterprise two charts: unsatisfactory – when the size of rejection exceeds set limit (10 % in our case); satisfactory – when the size of rejection does not exceed the set limit.

Keywords: forming of mechanism of audit, flexibility of strategies of development of enterprise, optimum correlation of the personal and adopted funds, effective use of the personal funds, optimum profitability of the personal funds.

Постановка проблеми. Основною вадою більшості поширених кількісних методів аудиту є їхня статичність (оцінку здійснюють шляхом вивчення фінансового стану підприємства на певну дату складання фінансового звіту). Внаслідок цього поза увагою дослідників залишаються процеси зміни найважливіших фінансових показників у часі, їхнє спрямування і швидкість. Не варто забувати, що будь-який баланс є лише миттєвою характеристикою

"здоров'я"¹ підприємства, результатом певної "роботи", наслідком облікової та балансової політики підприємства. Вже на наступний день ситуація може кардинально змінитися як на краще, так і в гірший бік.

Враховуючи цю обставину, інструментарій діагностики аудиту останнім часом поповнився методами і прийомами аналізу, що ґрунтуються на дослідженні результатів діяльності підприємства протягом певного періоду часу. Прикладом таких розробок є методичний підхід до отримання узагальненої кількісної оцінки загрози економічній безпеці підприємства, розроблений фахівцями французької школи фінансового менеджменту Ж. Франшом та І. Романе та поширений у працях Е.А. Стоянова та Е.С. Стоянової [5], а також у навчально-методичних виданнях [7, 8].

Але сьогодні питання формування методичного забезпечення аудиторських рішень набувають особливої значущості у зв'язку з широким впровадженням автоматизованих інформаційних систем (АІС) і комп'ютерно-орієнтованих технологій реалізації менеджерських завдань підприємств незалежно від продуктово-функціональної спрямованості.

Мета цієї роботи полягає у дослідженні та формуванні механізму аудиту гнучкості стратегії розвитку підприємства засобами розроблення економічної постановки задачі і алгоритму її рішення в складі комп'ютерно-орієнтованої технології управління.

Виклад основного матеріалу. Як відомо [1], під фінансовою гнучкістю розуміють здатність топ-менеджменту розподіляти прибуток таким чином, щоби зберігався баланс між оплатою дивідендів акціонерів і реінвестуванням доходів у розвиток виробництва². Потребу такого балансування можна пояснити таким чином. Необґрунтоване спрямування прибутку на розвиток виробництва може стати згубним (небезпечним) для підприємства через неочікувану нагальність в його перепрофілюванні (або зміни продуктової програми, конверсії). Переорієнтація виробництва на новий вид продукції відбувається з різними причинами (конкуренція, поява нових технологій, перевиробництво певного виду продукції і т. ін.). З іншого боку, необґрунтовано великий частка доходу у вигляді дивідендів (власникам і акціонерам) призводить до сповільнення розвитку підприємства³. Тому перед аудитом постає задача – оцінити дії топ-менеджменту у звітному періоді з розподілу державного прибутку на фазу розвитку підприємства (ФРП) і фонд оплати дивідендів (ФОД).

Розглянемо постановку цієї задачі і алгоритм її розв'язку в умовах використання комп'ютерної технології [4]. Оптимальне співвідношення власних і залучених засобів, як відомо [7], забезпечує максимальну рентабельність підприємства, ефективне використання власних засобів⁴ (ВЗ). Оптимальна рентабельність власних засобів (РВЗ) визначає верхню границю потенціального розвитку виробництва, який забезпечує визначений прибуток. Частка РВЗ, поглинається виплатою дивідендів, друга – розвитком (або потребою

¹ Під яким розуміється рівень економічної безпеки – авт.

² Ця логіка повинна діяти незалежно від функціонально-продуктової спрямованості підприємства – авт.

³ Що повсякчасно спостерігається на вітчизняних підприємствах [1, 5] – авт.

⁴ Це положення є визначальним у концепції управління підприємницькою діяльністю [7] – авт.

розвитку) виробництва. Проблема полягає в правильності такого розподілу, який у цей час відбувається на основі т.зв. "норми розподілу" (НР), прийнятої на конкретному підприємстві.

Якщо використовувати рентабельність підприємства, як основу прийняття оптимального рішення, тоді мету аудиту для цієї задачі можна сформулювати так: могло би підприємство досягнути тих самих результатів з меншими власними засобами? Або інакше: чи правильно встановлена норма розподілу у попередньому періоді? (щоби у звітному періоді досягли тих самих результатів). Розглянемо формальну постановку задачі, опираючись на такі положення.

Балансовий прибуток можна визначити так:

$$БП = ФРП + ФОД, \quad (1)$$

де: $ФРП$ – фонд розвитку виробництва, який використовують для оновлення власних засобів; $ФОД$ – фонд оплати дивідендів.

Власні засоби у звітному періоді дорівнюють

$$ВЗ^з = ВЗ^м + ФРП^з, \quad (2)$$

де: $ВЗ^з$, $ВЗ^м$ – власні засоби у звітному і минулому періодах; $ФРП^з$ – фонд розвитку підприємства у звітному періоді.

Перетворивши вираз балансового прибутку, отримаємо

$$\frac{ФРП}{БП} + \frac{ФОД}{БП} = 1. \quad (3)$$

Оскільки співвідношення $\frac{ФОД}{БП}$ є нормою розподілу прибутку, то переписавши вираз (3), отримаємо

$$ФРП = (1 - НР) \cdot БП, \quad (4)$$

де $НР$ – норма (норматив) розподілу. При цьому, очевидно, існує таке обмеження: $0 \leq НР \leq 1$. У разі, якщо весь прибуток реінвестується, тоді $НР=0$, в іншому разі – $НР=1$.

Завдання аудиту полягає саме в аналізі цього показника: чи правильно було встановлено величину розподілу (НР) у попередньому періоді¹. Насамперед, потрібно встановити, чи мало змогу підприємство виплатити більше дивідендів з прибутку. Цей варіант можна подати таким чином:

$$БП = (ФРП - \Delta) + (ФОД + \Delta),$$

або ж залишити більше коштів на розвиток, т. т.:

$$БП = (ФРП - \Delta) + (ФОД - \Delta)$$

У першому випадку цього можна досягти за рахунок збільшення НР таким чином:

$$ФРП' = ФРП - \Delta;$$

$$ФРП' = (1 - НР) \cdot БП - \Delta = БП - НР \cdot БП - \Delta;$$

$$ФРП' = БП - \left(ФОД + \frac{\Delta}{БП} \right) \cdot БП,$$

¹ Оцінку здійснюють на матеріалах звітності, записаних в інформаційній базі [3] – авт.

де $\Phi P\Pi'$ – нова норма розподілу прибутку (HP').

Звідси отримаємо:

$$\Phi P\Pi' = B\Pi - HP' * B\Pi = (1 - HP')B\Pi. \quad (5)$$

Відповідно, власні засоби зменшуються на таку саму величину

$$BZ_1^3 = BZ^M + \Phi P\Pi' = BZ^3 - \Delta.$$

Для забезпечення функціонування підприємства у звітному періоді потрібно збільшити ВЗ на величину Δ , оскільки її сума і запозичені засоби (ЗЗ) утворюють капітал підприємства (К)

$$BZ + Z3 = K. \quad (6)$$

Переписавши вираз (6), отримаємо

$$K_1 = (BZ^3 - \Delta) + (Z3^3 + \Delta),$$

де: BZ^3 , $Z3^3$ – власні і запозичені засоби у звітному періоді.

В іншому випадку – більше засобів на розвиток – зменшення НР призводить до збільшення ФРП:

$$\Phi P\Pi' = \Phi P\Pi + \Delta = B\Pi - \frac{\Phi OД - \Delta}{B\Pi} \cdot B\Pi,$$

де $\frac{\Phi OД - \Delta}{B\Pi}$ – нова норма розподілу (HP')¹.

Сума власних засобів, які є в розпорядженні підприємства, збільшується:

$$BZ_1^3 = BZ^M + (\Phi P\Pi + \Delta);$$

$$BZ_1^3 = BZ^M + \Phi P\Pi' = BZ^0 + \Delta.$$

При цьому величина капіталу, як і раніше, буде дорівнювати

$$K_1^3 = (Z3^3 - \Delta) + (BZ^3 + \Delta)$$

Як зазначено в роботах [1, 7], співвідношення ЗЗ/ВЗ є одним із найважливіших показників, якими кваліфікуються дії топ-менеджерів підприємств. Відповідно до робіт [4, 5], цей показник перебуває у межах

$$0,75 \leq \frac{Z3}{BZ} \leq 1,5, \text{ або } \frac{Z3_1^3}{BZ_1^3} \leq 1,5, \text{ або } \frac{Z3^3 + \Delta}{BZ^3 - \Delta} \leq 1,5.$$

Аналогічним шляхом можна вивести і співвідношення для протилежного випадку (збільшення ФРП):

$$\frac{Z3_1^3}{BZ_1^3} \leq 1,5; \quad \frac{Z3^3 - \Delta}{Z3^3 + \Delta} \leq 1,5.$$

Розв'язавши нерівність, отримаємо

$$\Delta = \pm \frac{1,5 BZ^3 - Z3^3}{2,5}. \quad (7)$$

¹ Що слугує підтвердженням правильності вибору [5] – авт.

З виразу (7) можна зробити важливий висновок, якщо Δ набуває від'ємного значення, то підприємство у звітному періоді скорочувало потреби у зазначених засобах, що свідчить про завищену норму розподілу (НР). У разі позитивної величини Δ підприємство має "зайві" власні засоби, які краще було б спрямувати у фонд оплати дивідендів (ФОД). Тому, чим значення Δ ближче до нуля, тим правильніші дії топ-менеджерів у розподілі прибутку.

Величина Δ дає змогу розрахувати нову норму розподілу прибутку, яка забезпечила б у звітному періоді досягнення таких самих показників:

$$HR_1^1 = \frac{ФОД + \Delta}{БП}, \text{ або } HR_2^1 = \frac{ФОД - \Delta}{БП}, \quad (8)$$

що теж саме $HR_1^1 = HR + \frac{\Delta}{БП}, \text{ або } HR_2^1 = HR - \frac{\Delta}{БП},$

де HR^1, HR – нова і минула норми розподілу прибутку у звітному періоді.

У методології контролінгу норма прибутку, власні і запозичені засоби, рентабельність зв'язують в одну послідовність [Хан]. При цьому цей зв'язок ми пропонуємо проаналізувати таким чином.

Визначаємо економічну рентабельність за формулою

$$EP = \frac{БП}{ОФ + ОЗ} \cdot 100, \quad (9)$$

де: БП – балансовий прибуток; ОФ – основні фонди; ОЗ – обігові засоби.

Знаменник (9) еквівалентний (ВЗ+ЗЗ), оскільки це пасив балансу, тоді його замінюють на

$$EP^0 = \frac{БП^0}{ВЗ^0 + ОЗ^0} \cdot 100,$$

де ідентифікатор "0" вказує на звітний період.

Як показано вище, оптимальне співвідношення ВЗ/ЗЗ впливає на величину рентабельності власних засобів (РВЗ), оскільки

$$РВЗ = (1 - СП)(EP + (EP - ССК) \frac{ЗЗ}{ВЗ}),$$

де: СП – ставка податку; ССК – середня ставка відсотка за кредит.

Середню ставку відсотка за кредит потрібно розраховувати як середньозважену величину для кожного виду запозичених засобів.

Таким чином, на основі наведених співвідношень механізм аудиту гнучкості стратегії розвитку підприємства (оцінки дій внутрішнього менеджменту) може бути представлений набором таких шести операцій:

- визначити величину Δ за формулою

$$\Delta = \frac{1,5 \cdot ВЗ^3 - ЗЗ^3}{2,5},$$

- розрахувати прирости для ВЗ і ЗЗ

$$ВЗ_1^3 = ВЗ^3 - \Delta; \quad ЗЗ_1^3 = ЗЗ^3 + \Delta,$$

- визначити плече фінансового важеля (ПФВ)

$$ПФВ = \frac{ЗЗ_1^3}{ВЗ_1^3},$$

- розрахувати рентабельність власних засобів

$$РВЗ_1^3 = (EP^3 + (EP^3 - ССК^3)) \frac{ЗЗ_1^3}{ВЗ_1^3}.$$

- визначити норму розподілу прибутку

$$НР^1 = НР^П + \frac{\Delta}{БП^П},$$

- для оцінки дій менеджменту підприємства скористатися нерівністю

$$\left| \frac{ВЗ^3 - ВЗ_1^3}{ВЗ_1^3} \right| \cdot 100 \leq 10,$$

яке показує частка відхилення фактичної вартості власних засобів від оптимальної величини.

Висновки і рекомендації. Внаслідок виконаних розрахунків за виразами (1-6) дії менеджменту підприємства можуть бути кваліфіковані двома схемами:

- незадовільні – коли величина відхилення перевищує встановлену границю (10 % у нашому випадку);
- задовільні – коли величина відхилення не перевищує встановлену межу.

Рекомендації на наступний період можуть бути надані, якщо скористатися ще одним показником – внутрішніми темпами росту (ВТР), під якими розуміють збільшення величини ВЗ, як потрібної умови нарощування обігу (виручки від реалізації). Його використання формує два випадки суджень:

- 1) $EP^3 > EP^{3-1}$, що означає зростання економічної рентабельності у звітному періоді порівняно з попереднім (менеджмент підприємства приймав раціональні рішення);
- 2) $EP^3 < EP^{3-1}$, що означає зниження рентабельності у звітному періоді (внутрішньому менеджменту підприємства потрібно добитися її підвищення на визначену величину).

Література

1. Адамс Р. Основы аудита : пер. с англ. / под ред. Л.В. Соколова. – М. : Изд-во "Аудит", ЮНИТИ, 1995. – 364 с.
2. Додж Р. Краткое руководство по стандартам и нормам аудита : пер. с англ. – Л. : Изд-во "Финансы и статистика", ЮНИТИ, 1994. – 424 с.
3. Сахаров А.А. Концепция построения и реализации информационных систем ориентированных на анализ данных // СУБО. – 1996. – № 4. – С. 55-70.
4. Системы и технологии поддержки принятия решений : учебн. пособ. / М.И. Никитина. – Красноярск : Изд-во ИПУКГТУ, 2005. – 131 с.
5. Стоянов Е.А. Экспертная диагностика и аудит финансово-хозяйственного положения предприятия / Е.А. Стоянов, Е.С. Стоянова. – К. : Вид-во "Аурум", 1999. – 284 с.
6. Севрук В.Т. Анализ кредитного риска // Бухгалтерский учет, 1999. – № 10. – С. 15-19.
7. Білуха М.Т. Курс аудиту. – К. : Вид-во "Знання", 1998. – 428 с.
8. Гончарук Я.А. Аудит : навч. посібн. – 3-тє вид. [перероб. і доп.] / Я.А. Гончарук, В.С. Рудницький. – К. : Вид-во "Знання", 2007. – 443 с.
9. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики. – К. : Вид-во АПУ, 2004. – 538 с.